

O NEPLATNOSTI MNICHOVSKÉHO DIKTÁTU

Alexandr Ort

„Mnichov“ se stal pojmem moderních dějin rozhodnutím čtyř velmocí, jímž vydaly Československo nacistické agresi v předvečer druhé světové války. Bohužel nezůstal pojmem jen historickým. Díky působení různých revanšistických organizací v Německé spolkové republice, jejíž vláda dosud nad nimi drží ochrannou ruku, se znovu jedná a hovoří o této otázce, která by už dávno měla být jen předmětem studia historiků.

V roce 1938 si mnoho lidí na světě opravdově myslelo, že mnichovská dohoda může odvrátit nebezpečí války a zajistit Evropě mír. Politika ústupků, která se projevila mimo jiné politikou neintervence do občanské války ve Španělsku, byla pro své protisovětské a protipokrokové zaměření ve své podstatě podporou fašistických vzbouřenců a nemohla agresory zastavit. „Mnichov“ se stal jen předehrou ke druhé světové válce, která pak vypukla za pouhý rok.

Zbytečnost mnichovské konference se však ukázala ještě dříve. Okupací českých zemí a vytvořením Slovenského štátu v polovině března 1939 ukázalo nacistické Německo jasně, že od svých útočných plánů neustoupilo a hodlá je uskutečnit bez ohledu na ostatní země. Dokonce proti vlastním slibům, jímž jeho partneři ještě v té době plně věřili.

15. březen 1939 definitivně odhalil pravou tvář nacistických vůdců a skutečnou podstatu jejich politiky. Do neobyčejně svízelné situace postavil ty západní politiky, kteří světu tvrdili, že v Mnichově zajistili Evropě mír za cenu oběti Československa. Nová nacistická agrese proti zbytkům Československa je donutila zaujmout nový postoj. Nejprve k tomu byla donucena Francie, která jako spojenec Československa nesla na mnichovském diktátu největší vinu. V nótě ze 17. března 1939 francouzská vláda odmítla uznat okupaci Československa, kterou označovala za „hrubé porušení jak litery, tak také ducha dohody, podepsané v Mnichově dne 29. září 1938“.¹⁾

K podobnému stanovisku dospěla i Velká Británie, jejíž ministerský předseda prohlásil v parlamentě 20. března 1939, že „nemůže jinak, než považovat události několika posledních dnů za úplné porušení mnichovské dohody a za popření ducha, ve kterém podepisovatelé dohody zavázali se spolupracovat na mírumilovném řešení“.²⁾

Tak se ještě před začátkem války partneři z Mnichova rozešli. Francouzská a britská vláda se cítily zaskočeny a stavěly se kriticky k nacistické agresivní politice, s níž se ještě před krátkou dobou chtěly dohadovat. Nacistická

¹⁾ *Bojující Československo 1938 — 1945*, Praha — Košice 1945, str. 19.

²⁾ Tamtéž, str. 30.

vláda v Německu a fašistická vláda v Itálii byly naproti tomu spokojeny, že jim jejich plány tak dobře vycházejí a navíc bez vojenských akcí, k nimž ještě nebyly zcela připraveny.

Druhá světová válka pak přivedla signatáře mnichovského diktátu na odlišné strany barikády. A jak se postupně do protihitlerovské koalice zapojovaly další a další státy, bylo nutno se stále výrazněji distancovat od politiky, která napomáhala agresorům v předvečer války, a to vyžadovalo i přehodnocení mnichovské politiky.

Pro britskou vládu to byl proces nad jiné bolestný. I když 21. července 1940 uznala prozatímní československou vládu, jež se vytvořila ve Velké Británii po porážce Francie a po ústupu britských jednotek z kontinentu, odmítala československou tezi o právní kontinuitě státu a zcela jednoznačně odmítla podporovat československé stanovisko v otázce hranic. Britská vláda zdůrazňovala, že „přikročujíc k tomuto uznávacímu aktu, nemá v úmyslu se tím předem zavázati, že uznává nebo bude podporovat stanovení kterýchkoli budoucích hranic ve střední Evropě“.³⁾

Od tohoto stanoviska nechtěla britská vláda ustoupit ani o rok později, kdy rozhodným postupem sovětské vlády, která jednoznačně uznala československou vládu v zahraničí, byla nucena k podobnému kroku. Dopis plně uznávající československou vládu je zakončen odstavcem, v němž se uvádí: „Aby se zamezilo možnému nedorozumění, přeji si Vám oznámiti, že vláda Jeho Veličenstva trvá na svém stanovisku vytyčeném v dopise mého předchůdce ve věci územních otázek, tj. notou touto se nezavazuje, že uznává nebo bude uznávati stanovení kterýchkoli budoucích hranic ve střední Evropě.“⁴⁾

V té době jedinou velmocí, která jasně odmítala mnichovský diktát, byl Sovětský svaz. Sám dr. E. Beneš o tom ve svých Pamětech píše: „Sovětský svaz, který se stavěl tak rozhodně od počátku proti Mnichovu a který se stejnou rozhodností byl proti 15. březnu 1939, *zasadil v tomto rozhodném okamžiku* [rozuměj uznáním československé vlády 18. 7. 1941] *smrtící ránu Mnichovu a všem jeho důsledkům*, neboť plně a rozhodně bez jakýchkoli omezení a podmínek uznal opět republiku v jejím předmnichovském statutu.“⁵⁾

Sovětské stanovisko bylo pro československou vládu v zahraničí vždy velkou oporou v jejím úsilí o prosazení neplatnosti mnichovského diktátu. Soustředěnému tlaku československé vlády ustoupila částečně britská vláda opět až po podpoře československého stanoviska ze strany Sovětského svazu. Beneš na to vzpomíná v Pamětech a uvádí, že tehdejší sovětský ministr zahraničních věcí Molotov, když přijel do Velké Británie podepsat spojeneckou smlouvu v roce 1942, jednoznačně prohlásil, že „Sovětský svaz uznal republiku v předmnichovských hranicích a že nikdy nic, co se stalo v Mnichově a po Mnichově, neuznal a neuzná“.⁶⁾

Na základě této nové situace se Benešovi podařilo dosáhnout od britské vlády jistého dalšího ústupku, který sice neznamenal odmítnutí mnichovské politiky, avšak zdůrazňoval alespoň to, co bylo v dané chvíli nejdůležitější, že „vzhledem k tomu, že Německo úmyslně zničilo ujednání o Československu z r. 1938, na kterých vláda Jeho Veličenstva ve Spojeném království byla účastna, považuje se vláda Jeho Veličenstva za zbavenou jakýchkoli závazků v této věci. Při konečné úpravě československých hranic

³⁾ Tamtéž, str. 56.

⁴⁾ Tamtéž, str. 90.

⁵⁾ Dr. Edvard Beneš, *Paměti*, Praha 1947, str. 244.

⁶⁾ Tamtéž, str. 303.

na konci války nebudou na její stanovisko míti vliv žádné změny, které se staly v těchto věcech jak v r. 1938, tak i později.“⁷⁾

Ze strany britské vlády bylo to maximem, jehož mohla československá vláda za války dosáhnout. Značně výhodnější byla pro československou vládu situace, pokud šlo o Francii. De Gaullov francouzský Národní výbor odmítal od počátku kapitulanti politiku vlád francouzské III. republiky, a tak nebylo příliš obtížné, aby se obě zahraniční vlády shodly na společném odmítnutí mnichovského diktátu. V den čtvrtého výročí této události zaslal generál de Gaulle československému ministerskému předsedovi dopis, v němž prohlašoval mnichovský diktát od počátku za neplatný. Dopis zdůrazňoval tradici spolenectví a přátelství Francie s Československem a prohlašoval rozvíjení tohoto spolenectví za jeden ze základních cílů politiky francouzského Národního výboru. A dále uváděl: „V tomto duchu, zavrhuje dohody podepsané v Mnichově dne 29. září 1938, francouzský Národní výbor slavnostně vyhlašuje, že pokládá tyto dohody hned od počátku za neplatné, stejně jako veškeré další akty, ke kterým došlo při provádění nebo v důsledku těchto dohod. Neuznáváje žádné územní změny, dotýkající se Československa, které nastaly v roce 1938 nebo později, zavazuje se, že učiní vše, co bude v jeho moci, aby se Československé republice, v jejích hranicích z doby před zářím 1938, dostalo veškerých účinných záruk, pokud jde o její vojenskou a hospodářskou bezpečnost, její územní celistvost a její politickou jednotu.“⁸⁾

Tentokrát šlo o slova jasná a jednoznačná. Nedostatkem tohoto dokumentu bylo, že de Gaullov výbor nebyl v té době ještě uznán Spojenci za vládu Francie. Bylo však to napraveno ihned, jakmile byla v roce 1944 francouzská prozatímní vláda pod de Gaullovým předsednictvím uznána. 22. srpna 1944 podepsali francouzský a československý ministerský předseda společné prohlášení, v němž se uvádělo: „Prohlašujeme znovu, že považují mnichovské dohody se všemi jejich následky za neplatné hned od jejich počátku (nul et non avenu), vláda Republiky Československé a prozatímní vláda Francouzské republiky konstatují, že styky mezi oběma státy jsou obnoveny tak, jak byly před podpisem řečených dohod.“⁹⁾

Tento dokument byl podepsán již koncem války, kdy vcelku byla situace již jasná. Otázka hranic již nebyla pro československou vládu žádným problémem a její budoucnost byla po podpisu spojenecké smlouvy se Sovětským svazem 12. prosince 1943 plně zajištěna. Nebylo proto obtížné dosáhnout v té době prohlášení o neplatnosti mnichovského diktátu od dalšího účastníka, Itálie, která v té době již opustila tábor Hitlerových spojenců a pod vedením nové vlády si zajišťovala pokud možno rovnoprávné postavení po boku členů protihitlerovské koalice. Nová italská vláda prohlásila 26. září 1944: „Konstatujíc, že politika fašistického režimu proti Československu byla v rozporu nejen s nejšílechtnějšími tradicemi Itálie, ale i s našimi nejpodstatnějšími zájmy, a potvrzujíc, že taková politika byla jedním z nejzávažnějších dokladů podmanění fašistickému Německu, italská vláda slavnostně prohlašuje, že pokládá od počátku za neplatnou dohodu mnichovskou z 29. září 1938 a tzv. arbitrážní rozhodnutí Ciano-Ribbentrop, formulované ve Vídni dne 2. listopadu 1938, jakož i všechny ostatní akty, jež jsouce důsledkem těchto dohod a rozhodnutí, směřovaly ke škodě nezávislosti a celistvosti Republiky československé.“¹⁰⁾

Koncem války se tedy otázka neplatnosti mnichovského diktátu jevila na-

⁷⁾ *Bojující Československo*, str. 110.

⁸⁾ *Bojující Československo*, str. 113 — 114.

⁹⁾ Dr. Edvard Beneš, *Šest let exilu a druhé světové války*, Praha 1946, str. 485 — 486.

¹⁰⁾ Tamtéž, str. 486.

prosto jasnou. Dva jeho signatáři, Francie a Itálie, jej považovali za neplatný od počátku, třetí, Velká Británie, se jím necítila vázána, i když odmítala uznat jeho neplatnost od samého počátku, a čtvrtý se ocitl na lavici obžalovaných jako válečný zločinec. Od nacistické vlády nikdo podobné prohlášení nežádal a od budoucího Německa se očekávalo, že se jednoznačně bude distancovat od všeho, čím nacistické Německo přispělo k rozpoutání druhé světové války, mezi tím i mnichovského diktátu.

Československo bylo obnoveno v předmnichovských hranicích a nikomu tehdy ani nenapadlo, že by tomu mohlo být jinak. Jistým důkazem v tomto smyslu je společné prohlášení tří velmocí z Postupimi, v němž se hovoří v hlavě XIII. o „odsunu německého obyvatelstva“¹¹⁾, mezi jinými i z Československa. Šlo nepochybně o Československo v předmnichovských hranicích, neboť i tak bylo toto usnesení nakonec v praxi provedeno.

Je proto pochopitelné, že první společné prohlášení vlády ČSR a vlády NDR z 23. června 1950 se nijak nezmiňuje o mnichovském diktátu, který již byl považován jen za historickou událost, ale hovoří o hranicích a odsunu obyvatelstva: „Oba naše státy nemají žádných územních nebo hraničních nároků a jejich vlády zdůrazňují, že provedený odsun Němců z Československé republiky je nezměnitelný, spravedlivý a definitivně vyřešen.“¹²⁾

Padesátá léta postupně stále více poznamenávaná politikou studené války vedla k vytváření dvou proti sobě stojících bloků, a tehdy byly na pořadu jiné otázky než historické aspekty vztahu Německa k evropským zemím, především sousedům. Teprve uvolnění napětí koncem padesátých let umožnilo, aby se Evropa opět mohla začít zabývat konstruktivním způsobem německým problémem.

Pro Československo bylo vždy sousedství s Německem složitým problémem, který hrál mimořádně významnou úlohu v jeho dějinách. Také po druhé světové válce bylo Československo, které jediné je bezprostředním sousedem obou německých států, velmi silně zainteresováno na normalizaci styků a na rozvoji dobrých sousedských vztahů s oběma německými státy. Jestliže s NDR se vzájemné kontakty vyvíjely přátelsky a vedly k postupné spolupráci, NSR vedena koncepcí výhradního zastoupení Německa (tzv. Hallsteinovou doktrínou) fakticky odmítala normalizovat vztahy s lidově demokratickým Československem, ač mezi oběma státy byla dlouholetá tradice dobrých obchodních spojení.

V Československu bylo se zájmem přivítáno prohlášení bonnské vlády v nótě Sovětskému svazu ze 7. září 1956, že „je ochotna kdykoli v závazné formě opakovat toto zřeknutí se násilí, jež vyslovila vůči západním národům, ale jež platí i pro vztah k ostatním národům a také vůči Sovětskému svazu a ostatním východním sousedům.“¹³⁾ Bohužel po tomto prohlášení nenásledovaly konkrétní činy. Naopak ze západního Německa se stále častěji ozývaly velmi neblaze znějící projevy, které vyzývaly „k znovuzískání ‚starých německých území‘, k navrácení ‚německého východu‘, k neuznávání východních hranic Německa a otevřeně formulovaly agresivní požadavky vůči ČSR a dalším socialistickým státům.“¹⁴⁾

Skutečně v západním Německu mnohé síly reagovaly velmi svérázně na uvolnění mezinárodního napětí, které koncem padesátých let začínalo pozitivně ovlivňovat situaci v Evropě. Proti aktivizaci a činnosti revanšistických organizací se začaly ozývat hlasy v celé Evropě, které současně kritizovaly

¹¹⁾ *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky*, Praha 1957, str. 123.

¹²⁾ *Dokumenty československé zahraniční politiky 1945 — 1960*, Praha 1960, str. 500.

¹³⁾ *Německá otázka 1945 — 1963*, dokumenty a materiály, Praha 1964, str. 455.

¹⁴⁾ *Dokumenty československé zahraniční politiky*, str. 477 (Prohlášení ČTK o revanšistické politice bonnské vlády).

benevolentní a často i souhlasný postoj bonnské vlády k těmto silám. Na tyto pro evropský mír nebezpečné tendence upozornilo prohlášení 15 komunistických a dělnických stran, přijaté 29. června 1958 na konferenci v Berlíně. Konstatovalo, že „německý imperialismus je v západním Německu hospodářsky a politicky obnoven“, a zároveň varovalo před tím, že imperialistické agresivní síly, které mají podporu vládních míst, „kladou otevřené územní požadavky vůči Polské lidové republice, vůči Československé republice a jiným zemím“.¹⁵⁾

Československá vláda sledovala tyto události velmi pozorně a nemínila k nim nečinně přihlížet. V rámci své mírumilovné politiky se pokusila podpořit pozitivní síly v Německé spolkové republice a izolovat nejagresivnější kruhy. Počátkem roku 1958 vyzval předseda Národního shromáždění Fierlinger předsedu Spolkového sněmu, aby představitelé obou parlamentů diskutovali o problémech zajímajících obě země. V polovině roku byla tato iniciativa ještě podpořena dopisem ministerského předsedy Širokého kancléři Adenauerovi nabízejícím normalizaci vzájemných styků. V dopise se uvádělo: „Současná situace neodpovídá přáním německého a československého lidu po životě v míru a po sousedské spolupráci. Rada faktů dosvědčuje, že neexistence oficiálních styků mezi Československou republikou a Německou spolkovou republikou slouží jedině těm silám, které si jako kdysi přejí vést německý národ k nepřátelství vůči Československému lidu a které usilují o to, aby v Evropě bylo udržováno ohnisko války. Je na čase, aby bylo upuštěno od politiky zášti, nepřátelství a nepřátelské propagandy, od politiky neuznávající historická fakta, a aby naše státy navázáním diplomatických styků nastoupily cestu mírového soužití. Jsem toho názoru, že žádné důvody nemohou mluvit proti normalizaci, neboť mám-li věřit ujištění představitelů Německé spolkové republiky a dobré vůli ke zmírnění napětí a o vztazích k východním zemím, měla by mít spolková vláda k normalizaci vztahů mezi Československou republikou a Německou spolkovou republikou kladný postoj.“¹⁶⁾

Bohužel iniciativa československé vlády zůstala bez odpovědi, a tak se bonnská vláda opět ukázala evropským národům v neblahé úloze toho, kdo brání uvolnění mezinárodního napětí a posílení pozic míru. A protože revanšistických projevů spíše přibývalo než ubývalo, zařadila sovětská vláda do návrhu mírové smlouvy s Německem, kterou předložila počátkem roku 1959, i otázku neplatnosti mnichovského diktátu. Článek 10 návrhu zněl: „Německo uznává neplatnost Mnichovské dohody se všemi důsledky, které z ní vyplývají, a prohlašuje, že území bývalé takzvané sudetské oblasti bude vždy uznávat za nedotknutelnou součást státního území Československé republiky.“¹⁷⁾

K podpisu mírové smlouvy nedošlo a k uzavření takového závazku nejevila bonnská vláda nejmenší ochotu. Její politika se zde zásadně rozcházela s postojem druhého německého státu, NDR, který již v r. 1950 uznal jednou provždy československé hranice za neměnné a odsun za konečný.

Československá republika se nedomnívá, že by jí hrozil „nový Mnichov“, neboť její mezinárodní pozice ve srovnání s předválečným obdobím je zajištěna spojenectvím se Sovětským svazem a ostatními socialistickými zeměmi. Jestliže československá vláda žádá uznání neplatnosti mnichovského diktátu od samého počátku, nejde tu jen o izolovanou dílčí otázku, ale o celý komplex problémů, jehož ústřední myšlenkou je boj za realistický pohled na dnešní situaci v Evropě a uznání statu quo, za zásadní zřeknutí se agresivních cílů a za opravdovou podporu úsilí a zabezpečení míru a bezpečnosti v Evropě.

¹⁵⁾ Tamtéž, str. 449 a 450.

¹⁶⁾ Tamtéž, str. 458.

¹⁷⁾ *Německá otázka*, str. 505 — 506.

Československý lid žádá i na vládě druhého německého státu, aby se jednoznačně zřekla mnichovského diktátu a tak dokázala, že „se zříká všeho, co bylo spjato s érou hitlerovského fašismu, že se zříká metod, kterých vůči sousedům používal Hitler“.¹⁸⁾

Bonnská vláda naproti tomu v nótě z 24. března 1966, kterou se její propaganda snažila vydávat za jakousi mírovou ofenzívu, formulovala své stanovisko zcela jinak: „Spolková vláda je toho názoru, že mnichovská dohoda z roku 1938 byla roztrhána Hitlerem a nemá již žádný teritoriální význam. Nevznáší proto, jak už mnohokrát prohlásila, vůči Československu žádné územní nároky; zdůrazňuje, že toto je odpovědné stanovisko německé politiky.“¹⁹⁾

Ve světovém tisku se potom rozšířily zprávy, že některé kruhy v NSR byly ochotny prohlásit mnichovský diktát za neplatný od samého počátku v podstatě tak, jak to koncem války udělaly francouzská a italská vláda. Nakonec prý rozhodlo stanovisko kancléře Erharda, který prosadil text, jenž byl nakonec sdělen československé vládě a celé světové veřejnosti.

Stále jasněji se ukazuje, že otázka neplatnosti mnichovského diktátu je daleko více otázkou politickou než právní. Pokusy právně podepřít stanovisko bonnské vlády se vždy orientují na problémy právních důsledků odstoupení území, přesunu obyvatelstva, ale nejsou s to právnícky obhájit samu dohodu. Její neplatnost z hlediska mezinárodního práva je velmi průkazná.²⁰⁾

Bylo již sneseno dostatek právních argumentů, které dokázaly, že z hlediska mezinárodního práva byl mnichovský diktát neplatný od samého počátku. Československo, o něž v Mnichově šlo, nebylo samo signatářem smlouvy, což neodpovídá nejzákladnějším principům mezinárodního práva, které hovoří o svrchovanosti státu a o nevměšování do vnitřních záležitostí jednotlivých zemí.

Navíc byla mnichovská dohoda v jasném rozporu se zásadami Paktu Společnosti národů, jejíž členové se v desátém článku zavazovali, „že budou šetřit a hájit územní celistvost a nynější politickou nezávislost všech členů Společnosti proti každému vnějšímu útoku“.²¹⁾

Není sporu dále o tom, že mnichovská dohoda byla Československu vnucena hrozbou násilí. Jak ze strany nacistického Německa a fašistické Itálie, tak i ze strany Velké Británie a dokonce i spojenecké Francie byl na československou vládu činěn soustředěný nátlak a různými hrozbami bylo vynuceno přijetí mnichovského diktátu. V mezinárodním právu bylo již před druhou světovou válkou zásadně přijímáno, že hrozba použití ozbrojené síly je porušením Briand-Kellogova paktu z r. 1928, jímž se signatáři zříkali války jako nástroje státní politiky.

Mnichovský diktát byl československou stranou přijat za porušení ústavy. Podle československé ústavy mohl dohody, jimiž se měnilo státní území, uzavírat prezident jen se souhlasem Národního shromáždění. K tomu v září 1938 nedošlo, a proto z hlediska státního práva jde o smlouvu neplatnou, což se v zásadě přenáší i do mezinárodního práva, které nemá ustanovení o tom, které státní orgány jsou oprávněny sjednávat mezinárodní smlouvy. V této otázce vždy závisí na ustanovení ústavních toho kterého státu.

¹⁸⁾ Tamtéž, str. 643 [Ze zprávy ÚV na XII. sjezdu KSČ přednesené prvním tajemníkem ÚV KSČ A. Novotným].

¹⁹⁾ *Informační bulletin o otázkách německého imperialismu*, ÚMPE, Praha 1966, č. 4, str. 37.

²⁰⁾ Podrobně viz stať doc. dr. Jaroslava Žourka, *Mnichovská dohoda ve světle mezinárodního práva*, ve sborníku *Kdo zavinil Mnichov*, sborník z mezinárodního vědeckého zasedání k 20. výročí Mnichova, Praha 1959, str. 112 — 134.

²¹⁾ *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky*, str. 26.

Konečně se o této otázce vyslovil i Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku. Konstatoval, že přípravy k útoku proti Československu byly zahájeny již na podzim 1937 a že při sjednávání mnichovské dohody nešlo nacistickému Německu o to, aby vyřešilo spornou otázku, ale aby si vytvořilo co nejvýhodnější podmínky pro uskutečnění svého útočného úmyslu. Podle názoru soudu šlo o vyložený podvod ze strany nacistické vlády, a to podle jeho názoru činí tuto smlouvu neplatnou. Mnichovská dohoda podle tohoto soudu nebyla myšlena upřímně, jelikož už v době jejího uzavření nacistické Německo nemělo v úmyslu ji provést.

Ať již jde o kterýkoli argument, všechny shodně ukazují, že mnichovská dohoda již v době uzavření neodpovídala tehdy platným a přijímaným zásadám mezinárodního práva, a je proto od samého počátku nicotná, tj. právně nezávazná. Chtít dnes vyvozovat i nejohrovenější právníčkou eskamotáží z mnichovského diktátu jakékoli právní závazky, je nepochybně činností velmi neplodnou, neboť nemůže ničeho dosáhnout a zůstane navždy prací, jež nepřinese žádný užitek.

Zdá se, že v této otázce jsou dnes v podstatě všichni signatáři této dohody shodni. Nejen francouzská a italská vláda, ale i britská vláda je přesvědčena, že „pouhá historická skutečnost, že byla učiněna (rozuměj mnichovská dohoda, pozn. aut.), nemůže být základem žádným nárokům na československé území nebo proti československým hranicím nebo na právo osob žít na československém území“.²²⁾ Z toho si zřejmě vzala poučení i Erhardova vláda, a proto prohlášovala, že nemá vůči Československu žádné územní nároky.

Nejednota signatářů nastupuje v okamžiku, kdy jde o neplatnost od samého počátku. Stanovisko francouzské vlády znovu potvrdil na tiskové konferenci za svého pobytu v Praze v červenci 1966 francouzský ministr zahraničních věcí Couve de Murville. Prohlásil, že francouzská vláda plně stojí za dokumenty z r. 1942 a 1944 a navíc dodal, že „pokud jde o Československo, neexistuje pro nikoho problém hranic“.²³⁾

Zdůraznění francouzského ministra, že pro nikoho neexistuje problém československých hranic, je nepochybně velmi pozitivní a znamená jistý přínos klidu a míru v Evropě. V tomto směru se názory francouzské a britské vlády v podstatě nerozcházejí, neboť to potvrdil Stewart na tiskové konferenci v Praze, kde dokonce prohlásil, že „jakákoli propaganda nebo argumentace z jakéhokoli pramene, který udržuje jakýkoli druh nároků proti československým hranicím a území, je zlovolná a nebezpečná pro dobré vztahy v Evropě“.²⁴⁾ V interview pro západoněmecký časopis Spiegel šel Stewart dokonce tak daleko, že ačkoliv odmítl mnichovskou dohodu uznat za neplatnou od samého počátku, neváhal podotknout, že „podle jeho názoru nešla dosavadní prohlášení spolkové vlády tak daleko, jako já jsem šel v Praze“.²⁵⁾

Proto bylo s neobyčejným zájmem sledováno na podzim minulého roku vytvoření nové koaliční vlády v NSR. Krach dosavadní politické linie dával naději, že nová vláda by i v otázce politiky vůči východoevropským socialistickým zemím mohla nastoupit nový kurs. Naděje se vkládaly především do vstupu sociálních demokratů do vlády, z nichž mnozí v minulosti dosti ostře kritizovali bonnskou vládu za její nepružnost ve vztahu k socialistickým zemím.

Vládní prohlášení kancléře Kiesingera přineslo jistý pokrok alespoň ve slovech: „Také s Československem by se německý lid chtěl dorozumět. Spol-

²²⁾ *Rudé právo*, 24. 4. 1965, tisková konference tehdejšího britského ministra zahraničních věcí Stewarta v Praze.

²³⁾ *Rudé právo*, 28. 7. 1966.

²⁴⁾ *Rudé právo*, 24. 4. 1965.

²⁵⁾ *Der Spiegel*, 1. 8. 1966, str. 59.

ková vláda odsuzuje Hitlerovu politiku, jež byla zaměřena na rozbití československého státního svazku. Souhlasí s názorem, že mnichovská dohoda, uskutečněná na základě vyhrožování násilím, již není platná. Přesto však jsou ještě problémy, které je třeba řešit, například problém práva na státní příslušnost. Jsme si vědomi své povinnosti ochrany vůči sudetoněmeckým krajanům a uprchlíkům a bereme tuto povinnost vážně. Zažili stejně jako předtím československý lid hořké utrpení a bezpráví. Spolkové vládě záleží na tom ukončit tuto chmurnou kapitolu dějin našich národů a vytvořit sousedský poměr naplněný důvěrou.²⁶⁾

Jen letmé pročení této části kancléřova programového prohlášení nutí k vážnému zamýšlení. Je to přímé a důsledné distancování se od nacistické útočné politiky? Je to skutečné zřeknutí se mnichovské politiky? Jsou výhrady skutečně jen snahou předběžně vyřešit některé složité otázky spojené s otázkou státní příslušnosti německých obyvatel pohraničí? V případě neplatnosti mnichovské dohody — bude je československá vláda považovat až do odsunu za československé občany? Znamenalo by to, že mohou být trestáni za službu v nacistické armádě?

Není sporu o tom, že řada takovýchto otázek se nutně objeví. Zdá se však, že by to nemělo mít nic společného se zásadním zřeknutím se nacistické agrese, a tím i s uznáním neplatnosti mnichovské dohody od samého počátku. Jde o otázky vcelku druhotné, i když jistě pro mnohé dnešní občany NSR nesmírně osobně důležité, ale zdá se, že k jejich vyřešení v dobrém může spíše dojít v důsledku rozvoje přátelských a již normalizovaných vztahů mezi oběma státy než za podmínek neexistence řádných diplomatických styků.

Nejdůležitější se však jeví otázka upřímnosti stanoviska bonnské vlády. Velmi často se slova předchozích vlád rozcházel s jejich činy. Jak to bude s „velkou koalicí“? Zřekne se podpory revanšistických organizací? Je připravena podpořit svá slova činy? Zřekne se zásadně jaderného vyzbrojování, jak o tom hovořilo 8 programových bodů SPD? Skončí jakákoli diskriminace? Je NSR ochotna uznat status quo na německém území?

To vše jsou otázky, na něž dosud nepadla jasná odpověď. Podrobnější zamýšlení nad uvedeným odstavcem vládního prohlášení vyvolává řadu dalších otázek. Je možno jedním dechem slovy odsuzovat hitlerovskou agresi a současně stavět utrpení československého lidu v době okupace na roveň s útrapami, jež postihly odsunuté Němce po válce? Vždyť odsun byl jen logickým důsledkem porážky a ta jen následkem agrese, jejíž součástí byla i okupace.

Zarazit musí i věta o povinnostech bonnské vlády vůči odsunutým osobám. Ta je nesporná, pokud jde o vnitropolitickou část vládní politiky. Uvádí-li se tato povinnost v zahraničně politické části prohlášení, znamená to spíše podporu jejich zahraničně politických požadavků. A to, co chtějí v této oblasti, je v podstatě nový Mnichov! Tzv. *heimatsrecht* (právo na vlast) usiluje o jejich návrat do československého pohraničí a tzv. *selbstbestimmungsrecht* (právo na sebeurčení) by jim mělo podle jejich názoru dát právo rozhodovat o této části ČSSR, a tím znovu ovlivňovat osud tohoto státu.

Z toho vyplývá, že slovní zřeknutí se platnosti mnichovského diktátu až s jistým odstupem (*již není platná, ale zřejmě byla!*) nemůže být zvláště při současně podpoře přesídleneckých požadavků dostatečnou zárukou upřímnosti postoje bonnské vlády. A Československo, které jako jeden z prvních států bylo postiženo nacistickou agresi, má právo žádat záruky, že se podobné činy nebudou nikdy opakovat.

Jednoznačné zřeknutí se mnichovského diktátu a uznání jeho neplatnosti od samého počátku je jedním z důkazů, které československý lid má právo

²⁶⁾ *Informační bulletin o otázkách německého imperialismu*, ÚMPE, Praha 1967, č. 3—4, str. 71.

požadovat. Že to není nic nemožného, dokazuje skutečnost, že i v západoněmecké vládě jsou lidé, kteří odsuzují mnichovský diktát od samého počátku. Na konferenci sociálně demokratické strany v Kleve prohlásil ministr zahraničních věcí Willy Brandt, že každý, kdo se v Německu nebo někde jinde postavil proti nacismu, „pokládal mnichovskou dohodu od samého počátku za prvek nacistické politiky, která rozbila právo a vedla k válce“.²⁷⁾

Konečně v dnešní době není prohlášení neplatnosti mnichovské dohody od samého počátku jen požadavkem československé vlády. Konference komunistických a dělnických stran Evropy v Karlových Varech v dubnu 1967 potvrdila, že tento principiální krok bonnské vlády očekává celá pokroková a mírumilovná Evropa. Požadavek zřeknutí se mnichovské politiky je ze strany Československa především snahou varovat, neboť jak ukázal prezident Antonín Novotný v projevu na manifestaci v Lidicích k 25. výročí vypálení této vesnice nacisty, mnichovská dohoda vnucená Československu „proti všem zásadám mezinárodního práva“ byla počátkem nesmírného utrpení všech národů Evropy. Upozornění presidenta A. Novotného, „že nebýt mnichovanství, nemusely by národy s velkou pravděpodobností projít utrpením druhé světové války“²⁸⁾ je nesporně dostatečným zdůvodněním požadavku, aby se bonnská vláda plně a jasně zřekla mnichovského diktátu a uznala jeho neplatnost od samého počátku.

²⁷⁾ *Die Welt*, 12. 6. 1967.

²⁸⁾ *Rudé právo*, 12. 6. 1967.